१५१७०

मू. १०।-

আমার

আমার [illegible]

अथ

श्री गणेशाय नमः

उपवनबिनोदः

पर्वतीय भाषा सहितः

नेपाल राजधान्यां मनोरञ्जनाख्य
मुद्रायन्त्रालये पण्डित भुवनप्रसाद
शर्म्मणा मुद्रितः
पण्डित साधुराम शर्म्मणा संशोधितः

विक्रमाब्दाः १९४०

काठमाडौं

श्री:

अथ

भूमिका

शार्ङ्गधरनाम्का कविले बगैंचाको सौख हुन्या लाई धेरै शास्त्रहेर्न्या परिश्रम नहोवस् बगैंचा बनाउन्या संसारमा ज्योतिषीपनि सबै मालुम होवस् भन्नानिमित्त धेरै शास्त्रमा अन्तर्गत भयाका विषय सबै एकत्र गरि (उपवनविनोद) नामा ग्रन्थ बनाया सा यो ;; ग्रन्थ बगैंचाको सौख हुन्या लाई अवश्य चाहीन्यार बगैंचाको सौख हुन्यामा पनि सबै लाई संस्कृतको अभ्यास नहुन्या हुनाले नेपाली भाषा समेत गरी छपायाकोछ यसै रसिक हरुलाई अवश्य प्रसन्न गराउन्याछ ;;

सुवंजप्रसादवस्ती

पंजिका

एस ग्रन्थमा लेखीयाका विषयको पत्रिका

वृक्षारोपण फलं महिमाच	१	बगैंचा बनाउनाको पुख्खर तारिफ	१
उद्यान शुभाशुभ विचारः	१	बगैंचा शुभ हुन्यार अशुभ हुन्या कुराको विचार	१
भूमि रूपणम्	१	कस्ता कस्ता जमीनमा कस्ता कस्ता बिरुवा हर हुन्छन् भंन्या	१
पादप भेद विचारः	१	जात जातका बिरुवा हरूको विचार	१
बीज वाप विधि :	१	बिज रोपन्या विधि	१
पादप रोपण विधि :	१	बिरुवा रोपन्या विधि	१
पादपनिषेचनम्	१	बिरुवाजा जल हाल्न्या तज्बीज	१
पादप रक्षा	१	बिरुवाको सम्भार	१
उपवन निर्माण प्रकार :	१	बगैंचा बनाउन्या तर्किब	१
पादप पोषणम	१	बिरुवा सप्रन्या तर्किब	१
कुणप जलम्	१	कुणप नाम भयाको औषधी जल	१
पादप चिकित्सा	१	बिरुवाको इलाज	१
चित्री करणम्	१	बिरुवा चित्रविचित्र हुन्या तर्किब	१

उपवन विनोदः

पुष्पधन्वा विजयते यस्येनाऽखिल जगत् ॥
वशीकृतं येन दृढं ससुरासुर मानुषम् ॥ १ ॥
पुंसां सर्वसुखैक साधनकला: सौन्दर्य्य गर्वोद्धुर
क्रीडालोलविलासिनी जनमन स्फीत प्रसादावहा: ॥
गुंजद्भृङ्ग विनिद्रपङ्कजभरस्फारोल्लस द्दीर्घिका-
युक्ता:सन्ति गृहेषु यस्य विपुला ऽऽरामा: सपृथ्वीपति: ॥२॥
नवंमनोहारिवपुर्वराङ्गना सखाकलाविल्कलवल्लभोस्वन:
धनानिसर्वंविफलंसुखेच्छिनो विनाविहारोपवनंनराधते३

श्रीगणेशायनम: ॥ ॥ अविरलमदजलनिवहं भ्रमर कुलानेक से
वित कपोलम् ॥ अभिमत फल दातारं कामेशं गणपतिं वन्दे ॥ १ ॥
श्री कामदेव जो छन् जो बड़ा विजयी छन् फुलैंका धनुकाढ़ भयाका श
रीरले रहित भयाका छन् तापनी देवता दैत्य मानिस समेत संपूर्ण ज
गत् लाइ जस्ले वसमा कायम् गऱ्याका छन् ॥ १ ॥

पुरुषका संपूर्ण सुखको एकैमुख्य उपाय हुन्या अति सौन्दर्य हुदा अ
भिमानले पूर्ण भयाका क्रीड़ामा आसक्त भयाका यस्ता असल् असल्
स्त्रीजनको मन्‌लाइ खुब् बढाइ प्रसन्न गराउन्या भ्रमरहरूका झाङ्कीले
खुब सुहायी फुल्याका कमलले परि पूर्णभै शोभायमान भयाका बडा
बडा तलावले युक्तभयाका यस्ता ठुला ठुला बगैंचा जस् जस्का घरमा
हुन्छन् ती राजा हुन् ॥ २ ॥

संसारमा सुखभोग गरौंभनि अभिलाषा राखन्याको नयाँ उमेर सु
न्दर शरीर असल् स्त्री कला शास्त्र जान्या संगि सङ्गीत दौलत इत्या
दि भैकनपनी विहार लायक असल् बगैंचा बिना व्यर्थ हुन्छन् ॥ ३ ॥

शास्त्राणि तान्यवलोक्य मया मुनीनां
अर्थः स एव गदितः परमात्मयुक्त्या ॥
एनं विलोक्य निखिलं च विचारयन्तः
सन्तः स्वभावसरला मुदमाप्नुवन्तु ॥ ४ ॥

अथ तरुमहिमा

बहुभिर्बत किं जातैः पुत्रैर्धर्मार्थवर्जितैः ॥
वरमेकः पथि तरुर्यत्र विश्रमते जनः ॥ ५ ॥
दशकूपसमा वापी दशवापीसमो ह्रदः ॥
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमस्तरुः ॥ ६ ॥
क्रीडारामं तु यः कुर्याद् द्राक्षाम्रफलसंयुतम् ॥
स गच्छेच्छांकरपुरं वसेत्तत्र युगत्रयम् ॥ ७ ॥

पहिले बड़ा बडा मुनिजनका शास्त्र सब हेरि ती शास्त्रले बतायाके अर्थ
हेरा एक गह्रागरि मैले यो उपवनविनोद ग्रन्थ तुल्यायाको छु ॥ यो
सबै हेरी विचार गर्दा स्वभावैले शोभ्को अन्तः करण हुन्या सज्जनह
रु बडो आनन्द कन प्राप्त हुउन् ॥ ४ ॥

अब उप्रान्त रुखहरुको महिमा कहिन्छ

धर्मले पनि हीनभयाका यस्ता छोराभाव धेरै पैदाभयेर क्या हुन्छ ॥
बरु येउटै पनि बाटामा लायियाको रुख बढियाछ जसमा दुनिञा वि
श्राम गर्दछन् ॥ ५ ॥

१० इनारले तुल्य १ बापी पुण्यदायक हुन्छ ॥ तेस्ता बापी १० लेतुल्य
१ तलाव हुन्छ ॥ तेस्ता तलाव १० लेतुल्य १ पुत्र हुन्छ ॥ तेस्ता पुत्र १०
ले तुल्य १ रुख हुन्छ ॥ ६ ॥

बड ते फलफूलले युक्तभयाको बगैंचा जन बनाउछन् सो तिन युगस
म्म शिवलोकमा बस्पाउछन् ॥ ७ ॥

एतत्सर्वं परिज्ञाय वृक्षारोपं समारभेत् ॥
धर्मार्थकाममोक्षाणां द्रुमेभ्यः साधनंयतः ॥ ८ ॥
यावद्दिनानि तुलसी रोपिता यद्गृहे वसेत् ॥
तावद्वर्षसहस्राणि वैकुण्ठे समहीयते ॥ ९ ॥
यस्तुसंरोपयेद्विल्वं शङ्कर प्रीतिकारकम् ॥
तत्कुले पि सदा लक्ष्मी स्तिष्टे दापुत्रपौत्रकम् ॥ १० ॥
एकमेव हियोऽश्वत्थं रोपये द्विधिना नरः ॥
यत्रकुत्रापि वा स्थाने सगच्छे द्भवनं हरेः ॥ ११ ॥
तेनेष्टा वहवो यज्ञा स्तेन दत्ता वसुन्धरा ॥
दृष्टेदा ब्रह्मचारीच येन धात्री प्ररोपिता ॥ १२ ॥

यो सवविस्तार विचार गरेर रुखहरू लाउनाकन उद्योग गर्नु ॥ क कारण रुखहरू बाट धर्म अर्थ काममोक्ष इ चारैपुरुषार्थको साधन हुन्छ ॥ ८ ॥

जस्का घरमा तुलसी रोपीयाको जतीदिन सम्मरहन् ॥ तेती हजा रवर्षसम्म वैकुण्ठमा त्योमानीस् पूज्यभै रहन्छ ॥ ९ ॥

जोता श्रीपरमेश्वर महादेव लाइ प्रसन्न गराउन्या यस्ता बिल्वरुख कन रोपोस् ॥ सन्तान् दरसन्तान् सम्म तेस्का कुलमा सधै श्रीमहाल क्ष्मी स्थिर हुन्छन् ॥ १० ॥

जोमानीस् एकुटी पिप्पल वृक्षकन शास्त्रोक्त विधिले जौनासुकै स्थान मा रोपोस्तापनि श्रीपरमेश्वर नारायण काबैकुण्ठ स्थानमापुग्छ॥११॥

जस्ले अवलाको निर्देवाकन रोप्याकोछ तेसले बडाबडा यज्ञ गर्याकोठहर्छ सधै ब्रह्मचारीरही संपूर्णपृथ्वी दानगर्याको पुण्यपनी प्राप्तहुन्छ ॥१२॥

वटश्च द्वयंमत्तरों रोपयेद्यो यथाविधि ॥
शिवलोके वसे त्सोपि सेवित स्त्वप्सरोगणैः ॥ १३ ॥
निम्बत्रयं समारोप्य नरो धर्मविचक्षणः ॥
सूर्यलोकं समासाद्य वसे दब्दायुतत्रयम् ॥ १४ ॥
चतुर्णांमिञ्च वृक्षाणां रोपणा न्नात्र संशयः ॥
राजसूयस्य यज्ञस्य फल माप्नोति मानवः ॥ १५ ॥
पञ्चाम्रान् रोपयेद्यस्तु मार्गेषू पवनेषु वा ॥
भूतान् भविष्यान् पुरुषां स्तारयेत् स चतुर्दश ॥ १६ ॥
शिरीषशाखिनां षण्णां यः कुर्या त्प्रतिरोपणम् ॥
गारुडं लोक मासाद्य मोदते देववत्सदा ॥ १७ ॥
पलाशशाखिनः सप्त रोपयेदेक मेव वा ॥
ब्रह्मलोक मवाप्नोति पूज्यते चामरोत्तमैः ॥ १८ ॥

जोमानीस् शास्त्रोक्त विधिपूर्वक वरका वृक्ष २ कन रोपोस् त्योपनि शिवलोकमा अप्सरा हरूले सेवा गरियैर बसोस् ॥ १३ ॥
जोहीपुरुष निम्बवृक्षकन रोपोस्ता सूर्यलोकमा पुगि ३०००० वर्षसम्म बसोस् ॥ १४ ॥
पाखीका वृक्ष ४ कन रोप्यादेखि राजसूय यज्ञकोफल पाइन्छ यसमा सन्देह छैन ॥ १५ ॥
जोता आम्रकावृक्ष ५ कन बाटामा रोपोस्वा बगैचामा रोपोस् त्योत्रा पुभन्दा महिलेकार पछीका १४ पुस्ताकन तारोस् ॥ १६ ॥
शिरिसका निरवा ६ कन जोरोपोस त्योमानिस गरुड लोकमा पुगिदे वताझै सधै सुख भोग गरोस् ॥ १७ ॥
पलासका वृक्ष ७ कन रोपोस् अथवा एकहीवृक्षकन रोपोस्तापनि ब्रह्म

उदुम्बर द्रुमा नष्टौ रोपयेत् स्वयमेव यः ॥
प्रेतो द्रोपस्थाःयोय चन्द्रलोके समोदते ॥ १९ ॥
पार्वती तोषितातेन सम्भवे सुनिरामयः ॥
पूजिता देवताः सर्वा मधूको येन रोपितः ॥ २० ॥
खोरिका कदली द्राक्षा पियालपनसान्वितान् ॥
तरून्संरोप्य नो दुःखी जायते सप्त जन्मसु ॥ २१ ॥
अज्ञानाज् ज्ञानतो वा पि जंबूर्येन प्ररोपिता ॥
गृहे पि वसन्नित्यं यतिधर्मेण युज्यते ॥ २२ ॥
अन्यानपि तरून्भूमौ फलपुष्पोपयोगिनः ॥
रत्नधेनुसहस्रस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ २३ ॥

लोककन पाउछन् बडाबडा देवताहरूले पनि पूजा गरियिन्छ ॥ १८ ॥
डूम्रिका विरुवा ८ कन ओफाफैले रोपोस् अथवा रोपनानिमित्त कसै
लाइ अह्रावस्तापनि त्यो मानिस चन्द्रलोकमा सुखभोग गरोस् ॥ १९ ॥
जसे महुवाको वृक्ष रोप्याकोछ तेसे श्री पार्वती लाइ तुष्ट गरायो त्यो
निरोग पनि होवस् तेसे सबै देवताको पूजा गरियो ॥ २० ॥
खिरिखी भनि प्रसिद्ध भयाको कोहि देशमा खिरि भनि प्रसिद्ध भया
को वृक्ष केराको दाखको बोट चिरौंनी भनि प्रसिद्ध भयाको कोहि दे
शमा पियार भनि प्रसिद्ध भयाकोवृक्ष कटहरको वृक्ष एतिजातको वृ
क्ष हरु जम्मा गरिकनरोप्या भदि ७ जन्मसम्म दुःखीहुदैन ॥ २१ ॥
जसे जामुनाकोवृक्ष जानिकन अथवा नजानीकन रोपियाकोछ त्यो मा
निस घरमा बसेरपनि संन्यास धर्मले युक्तहुन्छ ॥ २२ ॥
अरुपनि फलफूल दीनहुन्यावृक्ष हरूकन रोपन्या मानिस रत्नसमे
त १००० दानगरेर हुन्या पुण्यफल कन पाउछ ॥ २३ ॥

अश्वत्थमेकं पिचुमर्दमेकं न्यग्रोधमेकं दशतिन्तिडीकं ॥
कपित्थबिल्वामलकत्रयं च पंचाम्रवापी नरकं न पश्येत्॥ २४॥

अथ शुभाशुभ विचार:

गृहस्य पूर्वदिग्भागे न्यग्रोधः सर्वकामदः ॥
उदुम्बर स्तथायाम्ये वारुण्यां पिप्पलश्शुभः ॥
प्लक्षोत्तरतोधन्यो विपरीतां स्तुवर्जयेत् ॥ १ ॥
वर्जयेत् पूर्वतोश्वत्थं प्लक्षं दक्षिणतोगृहात् ॥
पश्चिमे चैव न्यग्रोधं तथो दुंबर मुत्तरे ॥ २ ॥
देवदानव गंधर्वाः किंनरोरगराक्षसाः ॥
पशुपक्षि मनुष्याश्च संश्रयंति तरुन्सदा ॥ ३ ॥

पिपलको १ निमको १ बरको १ अमिलीका १० कैथ बेल अमलातिन् ३ तिन् ३ आनका ५ एतिबृक्ष हरुकन रोपन्याले नरकहेर्नु पर्दैन ॥ २४ ॥

बगैचा शुभ हुन्यार अशुभ हुन्या कुराको बिचार

घरका पूर्वदिशाको बरको रुषजोछ सो सबैमनोरथ कनपूर्ण गराउछ तसै दक्षिण दिशाको डुंम्रि पश्चिम दिशाको पिप्पल शुभछन्छ उत्तर दिशा पट्टीको पाखरि धनबृद्धि गराउछ ईलेखियाका बृक्ष चोछन् सो दिशा बिपरितपारि नलाउनू ॥ १ ॥

पूर्वदिशापट्टी पिप्पल दक्षिणदिशा पट्टी पाखरि पश्चिम दिशापट्टी बर उत्तरदिशा पट्टी डुंम्री कहिल्यै नलाउनू ॥ २ ॥

देवतता दैत्य गन्धर्व कींपुरुष सर्प राक्षस पशुपक्षि मनिस् सबैबृक्षको आश्रयगर्छन् ॥ ३ ॥

बदरीकदलीचैव डाड़िमी बीजपूरकम् ॥
प्ररोहन्ति गृहेयस्मिं स्तद्गृहं नप्ररोहति ॥ ४ ॥
सर्वेषां वृक्ष जातीनां छायावर्ज्या सदागृहे ॥
अपि सीर्वाणिकं वृक्षं गृहद्वारे नरोपयेत् ॥ ५ ॥
पलाश: काञ्चनारश्च तथा श्लेष्मककार्जुनौ ॥
करंजश्चेत्यमी वृक्षा निन्दिता गृहसन्निधौ ॥ ६ ॥
आसन्ना: कण्टकिनोरिपुभयदा: क्षीरिणो ऽर्थनाशाय ॥
फलिन: प्रजा क्षयकरा दारुण्यपि वर्जयेत्तेषाम् ॥ ७ ॥

बयरको केराको दारिमको ब्यासिरको बोट जौनाघरमा उम्रन् एन् त्यो घर पह्लाउदैन ॥ ४ ॥
सबैवृक्ष जातिको छाया घरमा कहिल्यैं पनि नलागोस् सुनकोवृक्ष हुनलापनि घरका दैलातिर नराखनु ॥ ५ ॥
पलाशको वृक्ष कोइरालो भनि प्रसिद्ध भयाको कोहि देशमा कचनार भनिप्रसिद्ध भयाको वृक्ष तलेवोहरि भनिप्रसिद्ध भयाको कोहिदेशमा ब्यवहार भनि प्रसिद्ध भयाको कोहिदेश लालबोडा भनिप्रसिद्ध भया को श्लेष्मान्तकनाम वृक्ष बरिभनि प्रसीद्ध भयाको कोहिदेशमा कोइम नि प्रसिद्ध भयाको अर्जुननामा वृक्ष गियोलि भनि प्रसिद्ध भयाको को हिदेशमा कटकरज भनिप्रसिभयाको वृक्ष एतिवृक्ष घरकानगिच भया घठियाफलकन दिन्या छन् ॥ ६ ॥
घरका नजिकैमा काढा कन्या वृक्ष हरु भयाऊदि शत्रुदेखिभयकन दि छन् दुधनिस्क्न्याभयाइदि धनको नुक्सान गराउछन् फलफलन्याभया इदि सन्तानको नक्सगराउछन् एसावृक्षको दारुवापनिनल्याउनु ॥ ७ ॥

नीलीं हरिद्राश्च नरः सदोषा पुत्रैर्धनैश्चक्षय मभ्युपेयात्॥
एतांश्च सर्वान् स्वयमेवजातां श्छिन्द्यात्प्रयोगाद्वचनाद्विपश्चः
नकुर्याद्दःक्षिणेनैर्ऋत्याग्नेयेष्वपि हि वाटिकाम् ॥
अन्यथा कलहोद्वेगौ कष्टं वा लभंते हती ॥ ९ ॥
तस्मा द्वास्तां हि शुभदं पुत्रसन्तति वर्द्धनम् ॥
पश्चिमोत्तरपूर्वेषु भवे दुपवनं कृतम् ॥ १० ॥

अथ.भूनिरूपणम्

जांगलाऽनूप सामान्य भेदैः साभिद्यते मही ॥
पुनः साभिद्यते षोढा वर्णतो रसत स्तथा ॥ १ ॥

यस्ता यस्ता कर्म.गर्ना यस्ता यस्ता बिरुवा हरु उब्जंन् भंन्या नीलभनि प्रसिद्ध भयाको कोहिदेशमा लीलभनि प्रसिद्ध भयाको अौषधिको बोट कन हलेदाको बोट् कन जोमानीस लाउदछ सधै तेस्का छोरापनि धनपनिघट्तेजाञ्छ एस्ता अशुभ फलकन दिन्याबोट् आफै उम्रन्छ भयाकाछन्तापनि शास्त्रोक्त विधिविधान गन्यालेऋषि हरुलाय र्दै प्रमायामानि बोटकन काटनु ॥ ८ ॥

फुलबारि बगैचा हरु गेह घरका दक्षिण पश्चिम आग्नेय नैर्ऋत्यकोण तर्फपनि नतुल्याउनु तुल्यायाछदि घरमा ज्यादा कलह र डरछन घाच्छ भलोकाम गरिकनपनि अतिकष्ट पाउदछ ॥ ९ ॥

तस्का राजालाइ शुफलकन दिन्या छोराहरुकनर शान्तिकन बढइदिन्या एस्तो पश्चिमोत्तर पूर्व एति ३ दिशामा एकातिर बगैचा तुल्याउनु।

जमीन् जोकसो जाङ्गल अनूप सामान्यभनि तीन ३ तरहकोछन्छ कम रुखरा झारपात ज्यादाछन्या जमीन जाङ्गल भनियिन्छ पानि ज्यादा छन्या अथवा ठुलापानिका नजीकको जमीन अनूपभनियिन्छ जाङ्गल.

घषितनिपःरडुष्यासलक्षो इतवितपीतयो निषःक्रमश ः॥
मधुराम्लु लवणतिक्त कटुकषाया भुवोरसत ः॥ २ ॥
विषयापाषाण वल्मोकविलदुष्टा तथापरा ॥
दूरोदकाश्च कैरिला तरुभ्यो नहिताभ्सही ॥ ३ ॥
इन्द्रनीलशुकपक्ष श्यामला शङ्खकुन्द कुमुदेन्दु सन्निभा ॥
तप्तकांचनविकाशिचंपक [illegible] भूमि प्रशस्यते ॥ ४ ॥

को र अनूपको बराबर स्वभावको अर्थात् मध्यम स्वभावको जमीनको क सामान्यभनियिन्छ फेरी सो ३ तरहको जमीन एकएक ६ । छतरह काहुन्छन् ॥ १ ॥
गुलियो अमिलो नुनिलो तितो पिरो टर्रो यति ६ रसले माटो ६ त रहको हुन्छ इनमा गुलियो स्वादभयाको माटो कालो रङ्गभयाको हु न्छ अमिलो स्वादभयाको माटोपीत मिश्रितश्वेत अर्थात बदामिहु न्छ नुनिलो स्वादभयाको माटोधुवासे अर्थात फुस्रोरङ्ग भयाकोहुन्छ तितोस्वाद भयाको माटोलाल रङ्ग भयाको हुन्छ पिरोस्वाद भयाको माटो सफेदरङ्ग भयाको हुन्छ टर्रोस्वाद भयाको माटोपहेलो रङ्ग भयाको हुन्छ यसरीतले ६ स्वादका ६ वर्णभयाको माटोहुनाले जा ङ्गल अनूपसामान्य ३ तरहको जमीन एकएक ६ तरहको हुदा १८ तरहको हुन्छ परन्तु स्वादपनि मिश्रित हुन्याहुदा वर्णपनि अनेक तरहका हुन्छन् स्वभावपनि भिन्नहुन्छ सूक्ष्मदृष्टिले विचार पूर्वक अनुभव गर्न्या जानिन्छ ॥ २ ॥
विषहरु भयाको ढुंगा ज्यादा भयाको धमीरा लागन्या ठाउ ठाउमा दुला पर्न्याउकोर अर्थात् रुखो पानि टाढा भयाको गेगर ज्यादा भ याको जमीन गोट वृक्षहरु लाइ असल हुदैन ॥ ३ ॥
इन्द्रनील जस्तो अर्थात् कालो सुगाका पखेटा जस्तो अर्थात् अमीको स्वाद हुन्या भनि बतायी याको बदामी मङ्कर इरको जस्तो रंग भ

यथा यथासन्नजला हरित्तृणाङ्कुरा ॥
तस्यां भूम्यां यथास्थानं प्ररोहन्ति महीरुहा: ॥ ५ ॥
यथाङ्गला नचाऽनूपा भूमि: साधारणा शुभा ॥
तस्यां सर्वेपितरव: प्ररोहन्ति न संशय: ॥ ६ ॥
पनसलकुचतालो वंश जम्बीरजम्बू
तिलकवटकदंबाम्रातखर्जूरपुगा: ॥
कदलितिनिशमृद्वीकेतको नारिकेल
प्रभृतय इतिचान्ये प्रायशोऽनूपजा: स्यु: ॥ ७ ॥
बीजपूरकपुन्नागचंपकाम्रातिमुक्तका: ॥
प्रियंगुदाडिमाद्याश्च साधारणसमुद्भवा: ॥ ८ ॥

याको अर्थात सफेद ततायाको सुवर्ण फुल्याको चापाको जस्तो रङ्ग भयाको अर्थात् पहिलो यस्ता तरहको जमीन असल छन्ब ॥ ४ ॥

सधैर पन्याको नजीकमा पानि भयाको दुब भार पातहरु हरियार हुन्या जमीनमा वृक्ष हरु छन्छन् ॥ ५ ॥

जाङ्गल पनि नभयाको अनूप पनि भयाको अर्थात् सामान्य जमीन मा सब जातका वृक्षहरु छन्छन् ॥ ६ ॥

कटहर बडहर तार अथवा भैअवला वास ज्यामिर जामुन् तिलभाव र कदंब आवारो खजुर सुपारी केरा साधन दाख केतकी नरिवल इत्यादि वृक्षहरु जोछन्शे अनूप भूमिमा ज्यादा छन्छन् ॥ ७ ॥

थिमिरो चिलाउन्या चापो चाप वासन्तीलता दाडिम इत्यादि सामान्य भूमिमा छन्छन् ॥ ८ ॥

निषिद्दे वृक्ष रोपानां प्रभावाच्चातियत्नतः
सर्वासुभूमिसंपन्ना अपि सिद्ध्यन्ति पादपाः ॥ ८ ॥

अथ पादप बीजविवक्षा

वनस्पतिद्रुमलतागुल्माः पादपजातयः
बीजात्काण्डात्तथा कन्दात्तज्जन्म त्रिविधं विदुः ॥ १ ॥
ते वनस्पतयः प्रोक्ता विना पुष्पैः फलन्ति ये ॥
द्रुमास्तान्ये निगदिताः पुष्पैः सह फलन्ति ये ॥ २ ॥
प्रसरन्त्यतानैर्यास्ता लताः परिकीर्त्तिताः ॥
बहुस्तंबा विटपिनो गुल्मास्ते परिकीर्त्तिताः ॥ ३ ॥

जमीनभित्रकाखानि देवता राजाका प्रभावलेर अत्यन्त सह्यारगर्नाले येनहुन्या किस्मका जमीनमापनि बिरुवाहुन्छन् ॥ ८ ॥

अबलताइत्यादिकाजातिको विभाग र यस्तायस्ताबाटका ह
छहरयस्यस् तरह संग पैदाहुन्छन्भन्या बताइन्छन्

पादपभन्याकाशास्त्रमा ४ तरहकाप्राणिमध्ये उद्भिज्जभनिबतायियाका अर्थात् रुखलतादि जोछन्सो ४ जातकाहुन्छन् वनस्पति १ द्रुम १ लता १ गुल्म १ द्द ४ जातजोछन्सो कोहीबीज रोपीकन कोहिकलमगरिकन कोही गानुरोपीकन ३ तरहबाट पैदाहुन्छन् कोही २ तरहसंग कोहि ३ तरहसंगपनि पैदाहुन्छन् ॥ १ ॥

वनस्पतिभनिकन तेस्ताभनिथिन्छन् जोफुलनदेखियिकनफल्छन् द्रुमभनिकनतेस्ताभनियियिन्छन् जो फुलसहितफल्छन् ॥ २ ॥

जहराभैकनजान्छ्न जोछन् लताभनियिन्छन् ठूलोरुखपनीनहुन्या जहरापनिनहुन्याभाङ्भैकनजाचरहन्याजोछन्सोगुल्मभनियिन्छन्। ३।

जम्बूचंपकपुन्नाग नागकेशरतिन्तिडि ॥
कपित्थबदरीबिल्व कुंभकारीप्रियंगव: ॥ ४ ॥
पनसाम्रमधूकाद्या: करमर्दाश्च बीजजा: ॥
ताम्बूलीसिन्दुवारश्च तगराद्याश्च काण्डजा: ॥ ५ ॥
पाटलादाडिमीप्लक्षकरवीरवटादय: ॥
मल्लिकोदुंबर:कुन्दो बीजकाण्डोद्भवा मता: ॥ ६ ॥
कुंकुमार्द्रकलशुनालु कन्दा:कन्दसमुद्भवा: ॥
एलापद्मोत्पलादीनि बीजकन्दोद्भवानि तु ॥ ७ ॥

॥ अथबीजोप्ति विधि: ॥

सम्यक्कृष्टे समे क्षेत्रे माषानुप्तांतिलांस्तथा ॥
सुनिष्पन्नानवनपि तत्र बीजोप्तिरिष्यते ॥ १ ॥

जामुन् चाँपो चिलाउने नागकेशर अमिलो कैथ बयर बेल प्रियंगु । ४ ।
कटहर आँप महुवा करौंदा अथवा पन्यार इत्यादि जोछन्सो बीन
बाट पैदा हुन्छन् पान् सिवाली तगर इत्यादि जोछन्सो हांगारोपिकन
अर्थात कलमगरीकन पैदाहुन्छन् ॥ ५ ॥
पाड्री दारिम पाखुरी करवीर वर [illegible] कुन्द इत्यादिजोछ
न्सोबीजरोपीकनर कलमगरीकनपनि पैदाहुन्छन ॥ ६ ॥
हलेदो अदुवा लसून आलु पिंडालु इत्यादिजोछन्सो [illegible]नरोपीकन पैदा
हुन्छन् अलाइची कमल कमलिनी इत्यादिजोछन्सो बीजरोपीकनर
गानुरोपीकनपनी पैदाहुन्छन् ॥ ७ ॥

॥ अब बीज रोपन्या तर्कीब बताउँछु ॥

जोत्खन् मल्जल् गरि बढियातरहसंग बनायाका [illegible] जमीनमा प
हिले तिलर मास कनछनु सोतिलर मास [illegible] छखेली सो
जमीन साफगराइ तेसमा विसनाहरूका बीजहरूरोप्नु पर्छ ॥ ८ ॥

यत्तु पक्वतफलतो विशोषितात्
विकृष्य बीजंपयसानिषिच्य ॥
विशोषयेत्पञ्चदिनानि सूर्ये।
विडङ्गसिद्धेनचधूपयेत्तु : ॥ २ ॥
क्षीरनिषिक्तंबीजं दृढतैलिखघञ्चसर्पिषालिप्तम् ॥
गोमयमृदितमथोप्तं सद्योजायेतधूपितं सद्यः ॥ ३ ॥
पयसि विनिषिक्तंबीजंगोमयपरिमर्दितं विशोषयतः ॥
सांधिकविडंगचूर्णैर्वेकृष्यामृदितंप्रजायतेसद्यः ॥ ४ ॥
जम्बूपनसचूतानां पीतद्रुलकुचस्य च ॥
क्षीरेषिक्तंबीजंपेह्वोजं घृतगोमयविडङ्गवत् ॥ ५ ॥

आफनाअखत्यापाक्याका फलकनटिपी खिंगैसुषायी सुकीसक्यापछि ते सबाटबीजकननिकाली ५ दिनसम्मबराबरदूधलेसेचनगर्दैसुकाउदैगरि सक्यापछि वायुबिडंगर घ्युमिलायाको धूपकनदिनु ताह्मापछिरोपनु।२

दूधलेसेचनगरि कण्टकारीर तिल खाग गरीकन बनायाकाखरानीमा घ्युमिलाइ तेसलेलेपनगरि गोबरलेसुकि बोषाकोधूपकनदी रोप्याकोबी उम्रोछदैा तत्कालमाउम्रन्छ अर्थात् चाडैउम्रन्छ ॥ ३ ॥

दुधमामिलाइयाको बीजकन गोबरमासुकी सुकायी वायुबिडङ्गकोधुलो र घ्युमिलाइ खुब सुकी कनरोपनु चाड़ोउम्रन्छ योजोछसो चाडोउम्रन्यादोन्योतकोपकह्वियाको छै ॥ ४ ॥

जामुन् कटहर आप बडहरका बीजकनर सल्लाका बीजकन दुधमाभिजायी घ्युवायुबिडङ्गगोबर मिलायि सुकीकन रोपनूपर्छ अर्थात्यतीरी तसंगरोप्याको उम्रनछन्छ ॥ ५ ॥

शुचिःस्नातोद्विजव्रजमनलंपूजितसुरो
गुरूंनत्वादत्वावसुवसुमतींवागुणवते ॥
स्वयंबीजान्यादौप्रपतिकतिचित्वास्तुपुरुषं
प्रणम्याथोभक्त्यातदनुपरितोऽन्यःपरिजनः ॥ ६ ॥
बीजाधानींतुशाखोष्णांकृत्वासिञ्चेत्पयोम्बुना ॥
जाताङ्कुरांश्चसलिलैर्निक्तांभोग्यमानयेत् ॥ ७ ॥

अथद्रुमारोपणम्

अथवाविहितानीय भानि भूतासंपदौनस्तः
कथयाम्यतस्तरूणांरोपविधानंयथोदिष्टम् ॥ १ ॥
ध्रुवमृदुमूलविशाखा गुरुभंश्रवणंतथाश्विनीहस्तः
उक्तानिदिव्यदृग्भिः पादपसंरोपणेभानि ॥ २ ॥

बीजरोपणउन्यास्वामिजोछसो स्नानगरि पवित्रभै पवित्रवस्त्रपेहि देव ताहरुकोपूजागरि गुरुकन प्रणामगरिद्रव्य अथवापृथ्वी गुणवान् लाइ दिई ताहापछि वास्तुपुरुषकनभक्तिले प्रणामगरि पहिलेकेहि बीजकन आफुरोपोस ताहापछि अरु नोकर्चाकरहरुले रोपनु ॥ ६ ॥

बीजरोप्याकोठाउमा माथीतिर टणलेछोपि दुद्र जलमिलाइकन बरा बर सेचनगर्नु उम्रिसक्यापछि छोप्याकोउघारि स्वाफगर्नु ताहा पछि व जलेमात्र सेचनगर्नु ॥ ७ ॥

॥ अबविरुवाहरु लगाउन्यातर्कीप बतायिञ्छन् ॥

विरुवाहरुलगाउदा तर्कीपपुगेनभन्याराम्रोपनिऊदैनन् सप्रदापनिसप्र दैनन् सबनिजित्तआचार्यहरुलेकह्याम्ताविक बिरुवालाउन्यातर्कीप बतायिञ्छन् ॥ १ ॥

उत्तराफाल्गुनी उत्तराषाढा उत्तराभाद्र रोहिणी मृगशिरा चित्रा अ नुराधा रेवती मूल विशाखा पुष्य श्रवण अश्विनी हस्त यतिनक्षत्रनोक्षं दिव्यदृष्टिभयाकाहरुले बिरुवालगाउन्यानक्षत्र भनीकहियाकाछं । २ ।

इत्थम्प्रभागात्पयसा सुसिक्तान्संक्रामयेन्मूलवतः समृत्कान्
सपिष्टधूमारविडङ्गलिप्तान्विलेनिदध्यात्सकरीषयुक्ते। ३।

अबालुकस्वच्छमृद्धापूर्णांगर्तम्प्रोधनम्
कोदण्डाङ्घ्रिमितेखातेजलसिक्तेबपेत्सदन् ॥ ४ ॥

रंभायाःसुपरिणतैःफलैर्निषिक्ता
संशुष्काम्बुविनिहितांपलालरज्जुम्
गुह्यायामुपरितयावगूढगुल्मा
माविच्छेदबकुलैर्बिहन्यहानि ॥ ५ ॥

सारज्जुस्सदनु तमाल नील भासो
बिम्बाया नलया रचोङ्कुरान् प्रसूते

उन्नतकाठाउँबाटबिरुवासार्दा १ हातकाभयापछी अघीबाटैजललेसेच नगरी जराकोनोक्सानन पारी गोला सावुद राषि ठाउँबाटनिकाल्या पछी घ्यु मह वायुविडङ्ग मिलाइ तेसले लेपनगरी सान्योठाउँमा षाडल्खनी मनीबाट करीषभन्याकोसुक्याकोगोबर अर्थात् सबैजातकाबीस्वालाइ गोवरहालननहुन्याहुनाले मलसामान्य हाली बनायाका ठाउँमालगाउनू ॥ २ ॥

षाडल्खन्यापछीबालुवोनभयाको मसीनुमाटालेतलतिर केहीभन्याषहीगर्तम्प्रोधनरुच्च २ हातगहिरोषनि लेषियाकारीतले अन्नाजसंगप्री पानीहाली तेसाषाडल्मा बिरुवालगाउनूपर्छ ॥ ४ ॥

बिरुवाकाकलमगर्दा केराकाखुवपाक्याकाफलवान मुछीतेसलेपरालको डोरीकनलेपनगरिसुकाउनू दसुरजाफिक बिरुवालगाउनबनायाकाबमीनमा माटालेछोपन्यागरी षोडोरिमालगाउनु थोरै थोरै पानिथेरैदिनसम्महालनु ॥ ५ ॥

[illegible]हापछी षोडोरिकातापिरले तमालजस्ताकाला रालाभायभयाका

भूधलाजुपचित पचकाखडमला
मारोप्य प्रथित बिधानतो निषिञ्चेत् ॥ ६ ॥
आषाढेषावणेमासि बीजन्नापनमिष्यते
ग्रीष्मादन्यलवल्लीनां केचिदिच्छन्तिरोपणम् ॥ ७ ॥
सवडपनन्द्यावर्त्त स्वस्तिकचतुरस्रसर्वतोभद्रैः
बीथीनिकुञ्जकपुञ्जक बिन्यासैःपादपारोप्या : ॥ ८ ॥
दशविंशतिषोदशभिर्दुकरै
रधरोत्तरमध्यमतान्तरकान्
द्विचतुस्त्रिभिरन्तरितान्क्रमश
स्तृणपादपगुल्मन्ततश्चवपेत् ॥ ९ ॥

मुनाभाउनन् तिमुनावटी पातहागाजरावलियाभयापछि तेसठाउंवा टमारि मास्कमालेपियाकारीतसंगसेचनगर्नु ॥ ६ ॥

आषाढामहिनार श्रावणमहिनामा बीजरोपनर् बिरुवासार्नुपर्छ कोहि ता ग्रीष्मऋतुवाहेक अरुसवैऋतुमा लहराअन्याजातकाबिरुवारोपनु र सार्नुउच्छभन्छन् ॥ ७ ॥

यसमालेपियाका नंद्याविंत बगैंचालगाउनुपर्छ सोनकाक्षेत्रजाता के बियाकाछन् ॥ ८ ॥

बिरुवालगाउदा ठुलाजातकारुखलाइ उत्तमपक्ष २० हातमध्यमपक्ष १६ हात अधमपक्ष १० हातको फरकगरीलगाउनू तृणजातिकारुख अर्थात तारखजूरइत्यादिकन उत्तमपक्ष ४ हात मध्यमपक्ष ३ हात अधमप क्ष २ हातकोफरकगरिलगाउनू ॥ ९ ॥

आम्र रोपणं महद्धि कारणं
वात भीति रपि दूर रोपणात्
भिन्न वर्ग रचना न्यपीडना
नैव युक्ति रियमेव गम्यते ॥ १० ॥
कुसुमं नफलं खलु भोगकरं
फलिनोपि नयस्य दलं नपिका
कुसुमेन विनैव फलन्तिचपे
नभवन्ति शुभास्तु द्रुमा पनसा : ॥ ११ ॥
मातुलिङ्ग रजनीसकण्टका :
किंशुकस्य गिरिकर्णिका शिता
तिन्तिडीक विफलाश्च नीलिका :
कोविदार इति भीतिदो गणः ॥ १२ ॥

घराडानजीकरोपनाले बिरुवाफष्टाउदैनन् ज्याडाढाढारोपनाले ऊरी आंध्यामानोक्सानको डरछैंन किसमअनुसिलायीकन र परस्परपीडाछ न्यागरीनलगाउनू माथीबतायीयाको तर्कीप जोछयो बडुतबढ़ियाछ ॥ १० ॥

फलपनिनछन्याफुलपनिनछन्या जातकाबिरुवाजोछन्सो स्वामिकोसु खभोगकनहुन्या अर्थात्अशुभछन्छन् फलछन्याजातमापातनछन्याद हाँगानछोडन्याजातपनिशुभछदैन फुलनदेपियीकन फलन्याजातमध्ये वषकटहरवाहेकसबैअशुभछन्छन् ॥ ११ ॥

तिमिरो हलेदो काढ़ाछन्याजात कालाजातकोअपराजिता अमिली नफलन्याजात बर्रो खियाली कोइराली यतिजातकाबिरुवा बगैचामा रोपाया अनेकतरहका भयदिन्छन् ॥ १२ ॥

मल्लिकाऽशोक पुन्नाग शिरीषा निम्ब चम्पकौ
मङ्गल्याः प्रथमं रोप्या भल्लाटश्च गदापहः ॥ १३ ॥
पूर्वस्यां करमर्द वंश विटपाः पारावतां दक्षिणे
कौवेर्यां वहरो कपित्थ तरवो धात्रीच पश्चाच्छिवा
अन्ये चोत्तम मध्यमा धम शिफा रोप्याः क्रमगैः समं
हत्वा वान्तरकं यथायथ मयो पर्ण कपर्यस्पृशः ॥ १४ ॥

अथ निषेचनम्

सर्वस्यापि नवोम्हस्य सायं प्रात र्निषेचनम्
वर्षासु च शरत्काले यदा दृष्टि र्नजायते
तदा देयं जलं तच्चै रालवाः जे महीरुहाम् ॥ १ ॥

पाणवेली अशोक चिलाउने शिरीष निम चाँपो र रोगकननष्टगराउ न्याभयाकोभलायो यतिनोछन् सोमङ्गल्यछन् इन्लाइपहिलेइ लगाउ नूपर्छ ॥ १३ ॥

अनेपाकापूर्वदिशामा करौदा बास इत्यादिलगाउनू दक्षिणदिशामा पा रावत अनलगाउन् उत्तरदिशामा वयर कैथ हरलगाउन् पश्चिमदि शामा अमला लगाउनू अरुसानाठूलामझौला र तरहकाहांगाछन्या जातकोअच्छामराम्रो जातजातकाविरवालायी लेषियावमोजिमको बी अराबीकिसनमिलायी परस्परपातछेनछुन्यागराई विरवालगाउनूपर्छ ॥ १४ ॥

अबउप्राना विरवाहरूमापानीहालन्यातर्कोपवतायिन्छ सबैजातकानआलगायाकाविरवालाइ व्याहाँनव्यालुका बेरापरपानि हालनूपर्छ शरत्कालमा हवस् अथवावर्षाकालमापनि पानिनवर्षामा विरवाकोहिम्मत्तान्यापुवजलो फेदमावरावरपानिहालनूपर्छ ॥ १ ॥

शीतातपप्रमोरेभ्यो रक्षेच्चसुविधानतः ॥ २ ॥
हेमन्तेशिशिरेदेयं तोयंचैकान्तरेदिने ॥
वसंतेप्रत्यहंग्रीष्मेसायंप्रातर्जसेचनम् ॥ ३ ॥
यावताहारिवायस्य मूलेसौहार्दमिष्यते ॥
तावत्तस्यतरोर्देयं किं घटार्थैर्विवक्षया ॥ ४ ॥
आलवालस्थित तोयंशोषंनभजतेयदा ॥
अजीर्णं तद्धिजानीयान्नदेयंतादृशेजलम् ॥ ५ ॥
समीपजातंयत्नेनतृणगुल्मलतादिकम् ॥
स्फोटनीयंप्रयत्नेन द्रुमाणांवृद्धिमिच्छता ॥ ६ ॥

अथरक्षा

नोहाराग्नबड्वातात्रधूमाद्दैषु नरादपि ॥
तुसारो घाम झरी देखी बहुत हिफाजतसंग रक्षागर्नुपर्छ ॥ २ ॥
हेमन्तऋतु मार शिशिरऋतुमा एकदिनविरायीकन पानिहालनु बस
न्तऋतुमारोजरोजहालनु ग्रीष्मऋतुमारोजरोजव्याहानव्यालुकाहुयि
फेराहालनु ॥ ३ ॥
जुन्विरुवामाजतिपानिहालनाले सबैजराभिजदछन् तेसविरुवामा ते
हिअन्नाजसङ्ग पानिहालनुपर्छ यतिघडाभन्नप्रपञ्चकेहीछन ॥ ४ ॥
विरुवाकाफेदमा बनायाकोगड्डामा हाल्याकोपानिनभिजी आश्रिन्या
भयोभन्यां तेसविरुवामानलअजीर्णभयोभनिजान्नु तेस्तोभयामापानि
नहालनु ॥ ५ ॥
विरुवाकानजीकमा उम्र्याका झार बुटा लहरा हरूकन बराबरउखेली
फ्याँकनदिनु ॥ ६ ॥

अबविरुवाहरूको रक्षागर्नाउपायबतायौंछ

तुसारो छरीधुवाँ अग्निदेखीर नालोलाग्न्या भाकुराहरूदेखीविरुवाहरूक

आलकाराव्ययत्नेनरक्षणीयामहीरुहः ॥ १ ॥
पङ्क्तिमध्ये सुपुष्पाणां मुकुलानांततः परम् ॥
इक्षाः कार्य्यायुतास्त्वाबाचापि परिखावृता ॥ २ ॥
विद्युदाहतहक्षस्य भूतिमादाय सर्वतः ॥
रक्षार्थं विकिरेद्देषां तयान हिमबाधनम् ॥
दीप्तोप्यग्निः शमंयाति वज्रवृक्षाङ्गभस्मना ॥ ३ ॥
मितमात्स्योदनंदध्ना सैन्धवेनयुतंवने ॥
क्षेपणीयं चपरितो गराणां हृद्विनाशनम् ॥ ४ ॥
शलभाखुपतङ्गानां पिपील्यादेर्भयंप्रति ॥
अष्टोत्तरशतंजप्त्वामन्त्रंपत्रे ततोलिखेत् ॥ ५ ॥

मन्त्रोयथा ॥ ॥ ओं स्वस्ति किष्किन्धास्थितप्रकटपराक्रमाक्रान्तहिंतार्कमण्डलोपजीवितस्य हनूमानाज्ञापयति मूषक पतङ्ग पिपीलिका शलभकरभाच्छकाकीठगन्धिकानिवहैर्नस्थातव्यमाज्ञापयति वर्द्धमानसद्वीरनिग्रहंसमावर्त्तयति तस्य वानरसिंहस्य पराक्रमसामर्थ्यसागरक्रान्तरगतोवायुर्नोमूत्रद्रवतर्जतिहुँ फट् नमः ॥ ॥ इतिमन्त्रः ॥

नरक्षागर्नु अर्थात् बिरुवालाई नष्टगराउन्याहरुदेखी रक्षागर्नु ॥ १ ॥
पंक्तिकाबीचमाफुलकाबिरुवार तेसदेखीपरिवाट फलकाबिरुवाहरुकन लाउनू रुखहरुजोछन्सो पंक्तिमिल्याकागराउनू सोपंक्तिपनि किनाराकोहातालेरक्षितभयाकोबनाउनू ॥ २ ॥
बिजुलीलेडढ्याकारुखकोखरानिल्याइ बिरुवांकारक्षानिमित्तवगैचामासबैतिरछरिदिनु तेसले हिमदेखिभयछुदैन बिजुलिलेडढ्याकारुखकोखरानिलेबढीआयाकोडढेलोपनि शान्तहुन्छ ॥ ३ ॥
सेतानातकाधानकोभातमादहीर सिधोनुनमीलायी वगैचामाचारैतिरछरीदिनु तेसले वगैचाकाउपाधिसबैनष्टहुन्छन् ॥ ४ ॥
सलह मुसा धमीरा कमिला इत्त्यादिको भयभयामा योलेखियाकोमन्त्र १०८ जपगरी पत्रमालेखीराखीदिनु ॥ ५ ॥

अथोपवनक्रिया

घनप्रवालस्थगितातपानि विकीर्णपुष्पाणि समीरणेन ॥
गृहाणिकुर्यादतिमुक्तकानांलताभिरालोलमधुव्रताभिः १
स्थानेष्वपरेषुतथा पादपयुगलेषु मिथुनसंवाह्या
शाखावलंबिनोभि दोलांकार्या लताभिश्च ॥ २ ॥
तरुविटपलतानिकुञ्जरम्या
विरचितकन्दरसानुगण्डशैला
विविधमणिगुहाविचित्रधातुः
क्वचिदपिपर्वतिकाविहारहेतोः ॥ ३ ॥
केकानिनादसुभगाः सदासन्त्रासिताहयः
ताण्डवेनतदुद्देशान् मण्डयन्तिशिखण्डिनः ॥ ४ ॥

अब बगैचा कोतरीक बतायिंछ

बाक्लाभयाकापातले घामछेकियाका हवाचल्दा षस्याकाफूललेभरिया
काभ्रमरालेचंचलभैकनरहियाकाचमेलिकालताहरुले गरिकनलताग्ट
हहरुबनाउनू ॥ १ ॥
कोहिठाउमा समीपमारह्याका २ रुखमालगाइयाकालताहरुकन हागा
मालट्कायीकोरि स्त्रीपुरुषबस्नन्यायांनाजसंगदोलाभन्याकोझुलना
बनाउनू ॥ २ ॥
कोहिठाउमा रुखभयाका झाङ्हरुभयालताग्टहभया डूनलेरमणीयभया
को ठाउठाउमा ओड़ारभया धुम्काहरुभया पर्वतवाटखस्याका ठूला २
ढुङ्गाहरुभया डून्लेयुक्तभयाको अनेक तरहका मणिभयाका गुफाहरु
भयाको गेरुइत्यादि बिचित्रधातुहरुभयाको लीलापर्वतकन बिहारका
निमित्तबनाउनू ॥ ३ ॥
केकाभन्याको मयूरकोशब्द तेसले युक्तभयाको सर्पकन भयदिन्या भया

विलम्बिनोयच्च टद्रुमावपु
र्विलोकयन्तिप्रस्वेदवैरिव
चमंदिशन्तोकलहंसभूषणा
क्वचिद्भवेत्पुष्करणीमनोरमा ॥ ५ ॥
तिर्योदःसलिलांसुखावतरणांतीरेषपुष्पद्रुमां
कूजत्कान्तविहङ्गमांसमरणोमन्यांयतांदीर्घिकाम्
कुर्यात्तचसमुच्छलत्कमलिनीदलाङ्कुरश्यामलां
श्यामांलोचनमालिकांविदधतींनीलोत्पलानांक्वचित्।६।
उपवनांसवारिमध्यसंस्थं
विमलतयाप्रतिविम्बितंदधाना ॥

का मयूरहरुनोछन्सो नाचनालेगरिकन सोउपवनकाप्रदेशकनसुन्दर गराउछन् अर्थात् मयूरअवश्यचाहिन्छ तेसलेसर्पहरुको भयनिवार णहुन्छ ॥ ४ ॥
कोहिठाउमा फलफूलकाभारीलेनम्रभयाका किनाराका वृक्षहरुनोछ नसो फुलरूपीनेत्रले तलावका जलमा देखियाकाआफना स्वरूपकनहे र्दैन क्याभन्याझैंदेखियाको राजहंसहरुभूषणभयाको अतएव आनन्द कनदिन्यभयाको सुन्दर तलाउकनबनाउनू ॥ ५ ॥
कोचाना तलावबनाउदा कसोगरिबनाउनूभन्या जलजन्तुहरुकोहिन भयाका वारपारगर्नसजीलोभयाको तीरमाफुलछन्या वृक्षहरुलाग्याको रामाराम्राजातकापंक्षिहरुलेशब्दायमानभयाको सिढीबाधियाकोएकत र्फलाको जलकाबीचमा हल्लन्याभयाका कमलिनीका पातले हरियोभ याको फुल्याकानीलकमल श्यामवर्णभयाकानेत्रझैं शोभायमानभयाको तलाव कन बनाउनू ॥ ६ ॥
कोहिठाउमा बगैंचाकोछायापर्न्याछनालेजलमा चाकोंवगैंचाभयाझैं

शशिकरकिरणेनपूरितेव
क्वचिदपिनव्यपयाःसुखायवापी ॥ ७ ॥
मध्येतस्मिन्शिखरिशिखरस्याद्रिवेश्मप्रवातं
गूढोपान्तंसुरभिकुसुमैःशाखिभिर्नम्रशाखैः ॥
स्थानेस्थानेस्फाटिकधवलंमण्डपंमण्डनार्हं
कुर्यात्कस्मिंश्चिदपिकदलीमन्दिरंमन्दवातम् ॥ ८ ॥
क्वचिदपिकूपंकुर्यादुपवनदेशेषुमृष्टसलिलभरम्
संसिक्तसकलविटपंबद्धंपाषाणसञ्चयैः परितः ॥ ९ ॥
अञ्जनमुस्तोशीरैः सनागकोषातकामलकचूर्णैः ॥
कतकफलसमायुक्तैः कूपे योगः प्रदातव्यः ॥ १० ॥

देखाउन्याभयाको चन्द्रमाकाकिरणैले भरियाझै निर्मलनयाजल भया
कोखानुतलावकनबनाउनू ॥ ७ ॥
बगैचाकाबिचमा पर्वतकाशिखरजस्तोउचो खुल्ल्हवालागन्या घरएकबना
उनू कस्तोभन्या सुगन्धिपुष्पभयाका तलसम्म छाणाफिजियाका वरिपरि
लगायीयाका रुखहरुलेननीककोमैदान टाढ़ावाटनदेखिन्या कोहिठाउ
मा स्फटिकझैसफेद वसनुलायकभयाका बसन्याचौकीहरुकन बनाउनू
कोहीठाउंमा मन्दवायुभयाको कदलीगृह अर्थात् केराकाझ्याङ्भित्र
बस्न्या ठाउकन बनाउनू ॥ ८ ॥
कोहिठाउमा सफाजलभयाको सबैतिरवामापानीपाटनसकन्या ढुङ्गाको
पिढीलेचारैतिरबाधियाको इनारकनबनाउनू ॥ ९ ॥
अञ्जन नामा औषधी मोथ्या उशीर नागकेशर परवर अमला यतिक
हुकोचूर्ण र कतकभन्याको निर्मलीनामा औषधीकन मिलायी इनार
माहाल्नुपर्छ ॥ १० ॥

कटुकं कलुषं लवणं विरसं सलिलं यदि वाऽशुचिगन्धि भवेत् ॥
तदनेन भवत्यमलं सुरसं च सुगन्धिगुणैरपरैश्च युतम् ॥ ११ ॥

॥ अथ पोषणम् ॥

फलकुसुमसंपदुचिता पोषणतो भवति केवलं नयत: ॥
पोषणविधिमथ सम्मत: मनोकहानामहं वक्ष्ये ॥ १ ॥

खर्जूरनारिकेलकुचा: सितसर्षपैश्च
पिण्याकतस्तु पयसा रसेन चाम्ला: ॥
पारावतानि चुलघञ्जलोञ्छितेन
वार्द्रीहिमाम्बुसलिलेन च यान्ति वृद्धिम् ॥ २ ॥
प्राचीनामलकतरो: प्रिया हि माषा:
क्षीराम्भो हितमथ वा लतिन्दुकानाम् ॥

योलेखियाको औषधि हालनाले खारा धमिलो नुनिलो खादभयाको खल्लो गन्हाउन्या जलभयापनि निर्मल मिठो सुगन्धि छ्न्छ अरुपनि थरै गुणले युक्तभयाको छ्न्छ ॥ ११ ॥

अब विरुवा सपान्र्या तर्कीप बतायिन्छ

फलफुल जस्ताको तस्तो गराउनालाइ विरुवाहरूको पोषण गर्नुपर्छ तेसैहु ललछ्दैन तसनिमित्त विरुवाहरूकोपोषणगर्न्या तर्कीपबतायिन्छ ।१।
खजुर बेल वडहर नोछन्सो सेतासरस्युकोमलहालनाले सप्रन्छन् आँप नोछ्वो पिनाहालनालेर भुसभिजायाकोपानिहालनाले सप्रन्छ च लैची र अदुवा नोछ्न्वो रुखकटहरका पातमिलायाको पानिलेर हिउमिलायाकापानिले सप्रन्छन् ॥ २ ॥
सुढाभयाका अवलाका विरुवाकनमासकोमलहितछ्न्छ भरभरका तिदुका विरुवाकन दुधरपानिमिलायाकोहितछ्न्छ नरिवलकाविरुवाकन तौकापिठाकोमलहितछ्न्छ फेदमा माटोउकेरालगायीदिनाले सबैविरुवाहरुसप्रन्छन् ॥ ३ ॥

प्रीयन्तेयवरजसाचनारिकेलाः
सर्वेषांभवतिकचिर्विनम्रभूमौ ॥ ३ ॥
कुरङ्गकाटिसारङ्गमृगाणामांसादिमेदसा ॥
क्वथितेनतुदुग्धेनपञ्चपल्लववारिणा
कृतसेकोभवेद्दाडिमस्य हृकारीतिसौरभः ४ ॥
घृतकुणपवचावराहविष्ठासलिलमतोवसुखायदाडिमानाम्
क्वथितमथकुलत्थचूर्णकंवा जलमपिदर्शहिकरंसदासफर्योः।५।
यष्टिफलासफरीघृतलिप्तोधूपितश्चाज्यफलत्रयधूपैः ॥
श्रामफलैरिहदाडिमशाखीतालफलानिविडम्बयतीव।६।
दधिमस्तुकाञ्जिकसुरावदरीतिलमेथिकाकुणपसोधपयः।
फलिनीकदम्बकरिकेशरकान्कुरुतेसुगन्धिवहुपुष्पयुतान्॥७
मृगको वनेलको काकाकुलनामा पक्षिको स्यालको बोडाइत्यादिपशुको बोसोमिलाइ दुधरपञ्चपल्लवहाली पानिमापकायी सोऔषधीफेदमाहालनाले आँपको बिरुवाजो छसो बहुतैसुगन्धिफलपुष्प भयाकोहुन्छ४।
घ्यु कुणपनामाजल बोको वनेलकोविष्टा पानिमामिलाइ फेदमाहालनाले अथवा गहतपकायाकोभोलठंढागरीहालनाले माछाकुहाइकन वनायाकोपानिहालनाले पनि अनारबहुतसप्रन्छ ॥ ५ ॥
त्रिफलाकोचूर्ण सिद्राकोधुलो घ्यु मिलायी फेदमालेपनगरी त्रिफलाको चूर्णर घ्यु मिलायाको धूपदिनाले अनारजोछसो कांचैमा तालफलकन फक्नारन्याफलकनफलछ ॥ ६ ॥
दहिकोतर रायो मदिरा वयेर तिल मेथी कुणपनामाजल फलहरुको मदिरा जलमिलायीकन हालनाले दङ्ङ्ला कदमनागकेशर जोछन् सो बहुतसुगन्धि धेरैफलफुलहुन्याहुन्छन् ॥ ७ ॥

प्रियङ्गुगुञ्जाफलनिम्बपिप्पली
वचाहरिद्रातिलसर्षपैः समैः ॥
घृताश्वकर्णाम्बु विलोड्य कारयेत्
सचम्पकेनाग तरोर्विटद्रुमम् ॥ ८ ॥
सिक्ताम्भोभिः पललक्षपयोः कुक्कुटानां पुरीषं
मूले दत्त्वासकुसुमफलागोस्तनीष्टाद्विमेति ॥
स्कन्धन्यस्तैः पनसतरवोप्याशुगालालसारै
रामूलाग्रं दधति चवचावारिसिक्ताः फलानि ॥ ९ ॥
सर्पिर्गुडक्षारमधूपचारं दत्त्वा निषिक्तौ बकाधित्यबिल्वौ ॥
पीयूषकल्यान्यतिमांसलानि फलान्यनस्योनि सदा दधाति १०
कोषातकीदर्शमिपाङ्क्षयितामिषाम्भः
संसेचनाद्भवशुकणारनसाचयन्ताः ॥

प्रियङ्ग रातिगेडी नीम पिपला बोझो हलेदो तिल सस्यु घ्यु अश्वकर्ण भाना औषधी यति सम भाग गरी बनायाको औषधीले पनगर्नाले चम्पक जातिका बिरुवार नागवृक्षको बिरुवा बढ्तफष्टाउछ ॥ ८ ॥
फोरमा कुखुराका बिष्टाको मलहालि मासुर माछाकुहायी बनायाको पा नीहालनाल राख बढ्तफष्टाउंछ मूलहागाफाद्याका ठाउमा पराल का भारिराखीकन इमाबोझोभिजायाको पानीहालनाले दखकट हर जोख सलेपुष्पादेखि जरासम्मफलन्याङ्छ ॥ ९ ॥
घ्यु गुड खारनन मह मिलायी बनायाको औषधी फेदमाहाली बराबर पानीहालनाले बेलर कय जोडुन्शो अम्रतजस्ता मिठा धेरै गुदीभया का हाडनभय कोफलफलन्छन् ॥ १० ॥
बनतोरिया दर्शमिफानाम औषधि मासु हालिपकायी बनायाका पानि लेसेचनगर्नु नीराकोधुलोफेदमा हालिदिनु अथवा लेखियाका औषधी

लब्धोपचारमथधूपजलाभिषिक्तः
शोभां विभर्ति नितरां कुसुमैर्मधूकः ॥ ११ ॥
तिलयष्टीमधुमधुभिः सिञ्चितजलसेकतर्दिताबदरी ।
कुणपैरुपचितमूला फलति फलं शर्करामधुरम् ॥ १२ ॥
अजैडकाशूकरविट्विडङ्ग कृतोपचारे णच बीजपूरः
भूयोऽश्वमूत्राविलवारिसिक्तः फलानि धत्ते सुवहूनि सम्यक् ॥१३
वृश्चिककंटकविद्धा सुरभिवृतधूपिता हि लता ॥
मूषिककोलवशाभिः संसिक्ताः स्युः फलैर्नम्राः ॥ १४ ॥
सुरभिजलनिषेकतो निदाघे कुणपजलेन च केतकी निषिक्ता
जलधरसमये सुगंधवस्तूच्चय निचितानि बिभर्ति पल्लवानि ॥१५
यस्य कस्यापि पुष्पस्य सौरभ्याधिवासिताम् ॥

को धूप दियाका पानिले सेचन गर्नु यस हिक्मतले मउवाको रुख जो छसो फूलले अत्यन्त शोभायमान छ ॥ ११ ॥

तिल ज्येठीमध मह हालीबनायाको पानिले सेचन गरी जरामा कुणपज लहालीदिनाले वयर जो छसो चीनि जस्ता गुलिया फल फल्दछ ॥ १२ ॥

बाख्राको भेडीको सुगुरको विष्ठार बायुविडङ्ग मिलायाको मलहाली घोडाको सुत् मिसायाका पानिले सेचन गर्नाले बिजौरो जो छसो बहुत फलछ ॥ १३ ॥

अहिलतानामा लतामा बिच्छिका काढ़ा गाड्नर गाइको घ्यू धूप हाल्नु मुसाको रबनेलको बोसाले सेचन गर्नु बोलता अधिकै फल्दछ ॥ १४ ॥

केतकीका रुखमा ग्रीष्मऋतुमा सुगन्धले युक्त भयाका जलले सेचन गर्नु वर्षा ऋतुमा कुणपजलले सेचन गर्नु सो केतकि रुख जो छ सुगन्धले युक्त भयाका वस्तुका समुदायले युक्त भयाका पालुवाका धारण गर्दछ ॥ १५ ॥

सुगन्ध आउन्याको नै पुष्पको होस् सुबासले युक्त गरिस्तिका कन बनाउनु

म्त्तिकां सकलां मूले वृक्षाणां बहुलां क्षिपेत् ॥ १६ ॥
कुष्टपत्रसुरामुस्तातगरोशीरचूर्णकैः ॥
मिश्रितेनाम्भसा सेका न्मासि सौरभ संभवः ॥ १७ ॥
कुल्माषदन्तिदन्तानां चूर्णपोषणसंभवा ॥
प्रत्यहं पुष्पिताम्भोजमण्डिता पद्मिनी भवेत् ॥ १८ ॥
सिद्धार्थैः कदलीदलानि सफरी विट् कोलमार्जारयो
रेतेषां समभागमाज्यसहितं चूर्णं तरूणां हितम् ॥
दत्तंधूपविलेपनोपचरणै राप्यायनंरोगहृ
च्छाखापल्लव वर्धनं मधुकरव्यालोलपुष्पच्छदम् ॥ १९ ॥
धूमोघृतस्यसदृशो यववारि सेको
नित्यंच दुग्धसलिलैः कुणपाम्बुभिर्वा ॥

र त्योम्रतिकारूखकाफेदमा बहुतैलेपनगर्नु ॥ १६ ॥
कूट् जाइपत्री मदिरा मोथ्या तगर उसीर चूर्णयुक्तजलले १ महिनासम्म सेचनगर्नु त्यस्तृक्षबाट पैदाभयाका फलफूलबहुत सुगन्धलेयुक्तभयाका हुन्छन् ॥ १७ ॥
तलाउमा भटमासर हातिदातकोधुलोहालनाले रोजकमलफुल्दछ ।१८
सर्षुकेराकापात् सिध्रासुगुरबिरालाकोबिष्ठा यतिसमभागगरि चूर्णगर्नुतेसकनघूलेसुद्धिरुषमाधूपदिनालेर लेपनगर्नाले मलदिनाले बिरुवाहरुचाडैसप्रन्छन् केहिरोगपनिलाग्दैन हाँगापात हरुपनि बढ्तैसप्रन्छन् सुवासका लोभले भमराहरु बसिरह्याका फुलकाभारलेपनि युक्त हुन्छन् ॥ १९ ॥
सबैजातका साना बिरुवाहरु लाइ घ्युमा मुछ्याका माटाको धूपर जौ भीजायाकापानीले दुधमिलायाकापानीले सेचनगर्नाले अथवा कुणप जलले सेचनगर्नालेर वायुबिडङ्ग तिलकोपिना इ २ को लेपनगर्नोले पनि बहुत वृद्धि गराउदछ ॥ २० ॥

लेपोविडङ्गतिलकल्कगत: शिशूनां

वृद्धिं करोति परमां खलु भूरुहाणाम् ॥ २० ॥

अंकोलल्कायतोप्येनं सिंचितंघृतसंचिकम् ॥

वसा किंटकुरंगाणां सेतैः सिक्ताःलहीरुहाः ॥ २१ ॥

विहार्धिकफलोपेताः सर्वदाफलशोभिताः ॥

जायन्तेपत्रपुष्पाढ्याः सुच्छायारोगवर्जिताः ॥ २२ ॥

यष्टीकपुष्पाखिलधुखिताकुटं वसाज्ञिकम् ॥

निंयम्यगुटिकांकृत्वा मूलेसर्वत्र निःक्षिपेत् ॥ २३ ॥

दुग्धसेकं चकृत्वाथसकुर्यांद्विचक्षणः ॥

फलंपुनिःसृतंतस्तलधुरंजायतेक्षणम् ॥ २४ ॥

अथकुणपजलम्

कुरङ्गकिटिमत्स्यानांमेषच्छागलखड्गिनाम् ॥

मांसंग्राह्यंयथालाभंमेदोमज्जावसादयः ॥ १ ॥

तान्सर्वान्निक्षिप्याम्भस्यग्नौनोरसंपाचयेत् ॥

अंकोलकाजिफकायाकाजलमा घ्यू भइव्रनेलकोरहातिकोबोसोपन्याका

जललेसेचनगर्नाले वेताक्सघू कोकोसानरामादिनाले रुखहरुजोछन् स

धैफललेयुक्तभयाकाफुल पातलेयुक्तभयाका छायागाढाभयाका छन्छन्

रोगपनी लाग्दैन ॥ २१ ॥ २२ ॥

जेठिमधुकोफुल् सह चिनिकुट्यतिपिधि गोलीबनाइ सबै रुखकाजरामा

हालनु ॥ २३ ॥

कोनजातकारुखलाइपनि दुधलेसेचनगर्नाले त्यस्काफलअत्यन्तसारिलो

छन्छन् ॥ २४ ॥

॥ अब कुणपजलबनाउन्यातर्कौपन्नतायिन्छ ॥

मृगको वनेलको माछाको भेड़ाको बोकाको गेडाको मासु गिदि माखि

बोसो पायासम्मकोल्याग़री ॥ १ ॥

ई लेखियाकाबस्तुसिलायि पानीहाली पकाउनू साफगलीपाक्यापछी आ

सुपक्वंनिक्षिपेद्भाण्डे तच्चदुग्धंचनिःक्षिपेत् ॥ २ ॥
चूर्णंकृत्वाखलोद्भिया तिलानांमाक्षिकंतथा ॥
स्विन्नांश्चसर्षपान्माषाँश्चदद्याद्घृतंतथा ॥ ३ ॥
उष्णंजलंक्षिपेत्तत्र मा चानालोहकर्हिचित् ॥
पक्वैकंस्थापितेभाण्डे कोष्ठस्थानेमनोभिया ॥
कुणपन्तुभवेदेतत्तरूणां वृद्धिकारणम् ॥ ४ ॥

॥अथतरुचिकित्सा॥

नराणामिववृक्षाणांवातपित्तकफाद्गदाः ॥
संभवन्तिनिरूप्याथकुर्यात्तद्दोषनाशनम् ॥ १ ॥
कीटनग्धेग्निसंसृष्टेवातभग्नेऽशनिक्षते ॥
वृक्षच्छेदोपचारादि पीडितेचपृथक्क्रिया ॥ २ ॥

कोभाड़ामाराखितेसमादूधपनिहालीदिनु ॥ २ ॥

तेसमा तिलकापिनाकोधुलो मह उसिन्याको ओलसोतकोमास घ्यु पनि हालीदिनु ॥ ३ ॥

तेसमा पछीबाट तातोपानीहालन् यसमाअंनानसंगहालनुपर्याँमात्रहो योवस्तुयतीहालनुभंन्याभागको नियमकेहिछैन सोभाड़ोबन्दगरी हवा नलागन्यागरायी १५ दिनराख्यापछि बिरुवाहरुका वृद्धिकोकारणभया कोकुणपनामजलछ ॥ ४ ॥

॥ अबबिरुवाहरुको औषधीगर्यातर्कीप बतायिन्छ ॥

जस्तोमनुष्यहरुलाइ वायुपित्तकफ्देखिरोगहुन्छन्तस्तैरुखहरुलाइपनि हुन्छन् तेस्कोनिदानविचारगरि औषधीगर्नुपर्छ ॥ १ ॥

कीरालेखायामा आगालेडढ़ामा हुरीलेभाच्यामा बिजुलीपर्यामा बिरुवाहरुमा काटन्याठाउमाकाटी औषधीलगाउन्याठाउमा औषधीलगाउनू बिरुवाहरुकोमरसरपीडाभयामा कुच्याईदिनु ॥ २ ॥

ग्रीष्मोद्रीघोल्लघू वत्तोनिद्राह्हिनोल्पचेतनः ॥
धत्तेन फलपुष्पाणि वातप्रकृतिकस्तरुः ॥ ३ ॥
आतपासहनः पाण्डुः शाखाहीनोमुहुर्यदि ॥
अकालफलपाकी स्यात्काठोपित्तामयःकृशः ॥ ४ ॥
स्निग्धशाखादलःशाखीस्थ्यक्पुष्पफलोच्चलः ॥
लतापरोतगात्रस्तुकफवान्फलमण्डितः ॥ ५ ॥
कटुतिक्तकषायरसैः पवनःपित्तंकटुष्णलवणैः ॥
स्निग्धमधुराम्ललवणैः श्लेष्माप्रकोपंयातितरोः ॥ ६ ॥
सुस्निग्धैःपिशितरसैःप्रयातिवातः
सुस्निग्धैर्मधुरहिमैर्जलैश्चपित्तम् ॥
कटूष्णैरहिमजलैः कषायवर्गैः
श्लेष्मापिक्रमविहितैःप्रयातिनाशम् ॥ ७ ॥

जीनु लामो नफैलियाको रुषो निद्रानपन्याका प्राणिजस्तो आलस्यमा न्याजस्तो फलफुलनऊन्याभयोभन्या तेसबिरुवाकोवाताधिक प्रकृतिभनीजान्नु ॥ ३ ॥

घाम नसहन्या फुस्रोवर्णभयाको हाँगानफैलिन्या बेवख्तमा फलपाकन्यादुबलोभयोभन्या तेसबिरुवाकोपित्ताधिकप्रकृतिभनीजान्नु ॥ ४ ॥

हाँगापातचिल्लाभयाको फलफुलपनिबेसभयाको लहरान्याटालाछन्या प्रकृतिभयाकोरुखजोछसो कफअधिकभयाकोभनिजान्नु ॥ ५ ॥

रुखहरुलाइ पीरो तितो टर्रो रसअधिकऊनाले वायुकुपितऊन्छ तातो भयातानोक्सानैंगराउछ मन्दतातोमात्रपनिर नुनिलोरसअधिकऊनालेपित्तकुपितऊन्छ चिल्लो गुलियो अमिलोरस अधिकऊनाले कफकुपितऊन्छ ॥ ६ ॥

चिल्लोहाल्याकोमासुकारसलेकुपितभयाकोवायुनष्टऊन्छ चिल्लोरगुलियो

कौन्तग्रन्थिस्थगुटिका वाताद्वृन्तस्यजायते ॥
गोविड्भल्लाटजरसकुणपैस्तस्यायोभवेत् ॥ ८ ॥
दोषैर्यस्यविनाप्रवालकुसुमश्रीर्निर्विरूढेपुन
र्मूलेतस्यतरोर्भवन्तिकमयोयत्नाश्चतानुद्धरेत् ॥
गोमूत्राज्यविडङ्गसर्षपतिलैर्लिप्तप्रयाष्टैस्तत :
सिक्ता : चोरजलैर्ददेतिबहुसाधूपैश्चकूपाचित : ॥ ९ ॥
करञ्जकषारिष्ट सप्तपर्णत्वचाकृत : ॥
उपचार : कृमिहरोमूत्रमुस्ताविडङ्गवान् ॥ १० ॥

झाल्याको चिसोजलले कुपितभयाकोपित्त नष्टहुन्छ पिरो अमिलो ट र्रोवस्तुमिलायाको मन्दतातोजलले कुपितभयाको कफ नष्टहुन्छ परन्तु अन्नाजसड्ड़िनुपर्छ ॥ ७ ॥

रुखहरुकाअङ्गमा गाँठाहरुर पठिराभयाजस्तोजोहुन्छ वायुअधिकहु नातेहुन्छ गोवर् भलायाकोरस कुणपजलको सेचनगराउनाले तेस्को प्रतीकारहुन्छ ॥ ८ ॥

जुन्विरुवासारी दुरुस्तभयापछिपनि उपाधिकेहिनभैकन अकस्मात् ओ इलाउछतेसकाजरामा किराहुन्छन् तिन्लाइखुब्तजवीजबङ्ग निका लनुपर्छ किरानिकालीसक्यापछि सोजरामा गौंत मुस्ता वायुविडङ्ग सरस्यु तिलकोलेप लेपनगरी सो जराकन माटालेपुरी दुधर जलमिलायी ते सलेसेचनगर्नु रुखमा विरुवालाइहितहुन्या धूपकनदिनु त्योविरुवाका डेसमीआउछ ॥ ९ ॥

नियोली अथवा कटकरेजभनी प्रसिद्धभयाकोऔषधी धनवहेडा अन्या औषधी निम छतिवन् इन्नावोका गौंत मोथ्या वायुविड़ङ्ग इन्कोलेप ले पनगर्नाले पनि किरानष्टहुन्छन् ॥ १० ॥

कुणपजलनिषिक्तमूलभागः सरसिजकन्दविलिप्तसर्वगात्रः
तरुरनलहतोविभातिभूयोमरकतकान्तिनिभानिपल्लवानि ११
स्नुह्यार्कोदुम्बरत्वग् घृतमधुरसधूच्छिष्टदुग्धैर्विलिप्तः
शस्त्रैश्छिन्नश्चरत्वापरिकलिततनुः पूरितः स्वच्छमृद्भिः ॥
सिक्तःक्षीरेणभूयोजलभरिततल स्वच्छवातादिमग्नः
स्वस्थीभूयाङ्घ्रिपायीफलकुसुमभरान्यातनोतिप्रकामम् ।१२।
हस्त्यार्धानिदग्धस्य जीवनंमृत्युभेषजम् ॥
यनोशीरमधूकैश्च मुद्गमाषयवैस्तिलैः ॥ १३ ॥
लिप्त्वाक्षीराम्बुसंयुक्तैः सेचयेत्तमभीक्ष्णशः ॥
वसिकाष्ठार्दितः शीघ्रं प्रकृतिस्थोभवेत्तरुः ॥ १४ ॥

आगालेपायाका विरुवालाइ फेदमा कुणपजलहाली कमलकागानाको लेपले सर्बैअङ्गकनलेपनगर्नाले अग्निभन्दापनि ज्यादागरी मरकतमणि जस्तालालहर्याभयाका पालुवाकनछोड्छ॥ ११ ॥

पाखी आँक डुम्रीका बोक्रा घ्यु सहर मैन दुधमिलायी तेसकोलेपलेहा गाह्रलछ्यारियाका च्यातियाकाठाउमा लेपनगरी टेवालगायी उठायी डोरीलेबाधी मसीनुमाटोहाली दूधलेसेचनगर्नु फेदमापनिपानीहाल नुपर्तिगर्न्यापछी रूखलेआचियाकोर ढल्याकोविरुवानोक्सानसका तसोभै फलफुलकन प्रशस्तादिन्छ ॥ १२ ॥

अगविलीपन्याका रुखकोऔषधीकन भवताउछु सुन कपूर उसीर म डवाकोकाठ मुगी माष जौ तिल मिलायीबनायाकालेपले लेपनगरी दूधरजलमिलायीतेसापनि सोहीलेपकाऔषधीहाली तेसलेसेचनगर्नु त्योसेचनगर्नाले बिउत्याकोविरुवोजोछसो जस्ताकोतस्तोउठ्छ १३।१४

जनयित्वा फलकुसुमंयः पुनरुपयातिवन्ध्यतांशाखी ॥
सक्षारैः कुणपजलैर्भूयः सिक्तः फलत्येव ॥ १५ ॥
असेकतोत्तरत्तनिषेकतस्त्वाविधाविधेयंफालिनोनिरूप्य ॥
सप्ताहमालंघृतमिश्रसर्पिर्विड्ङ्गदुग्धेनचसेचनीयम्॥ १६ ॥
तन्मूलमूलंपरशुप्रहारैर्विक्षावितंदोषरसंनिरस्य ॥
क्षौद्राज्यवातघ्नतिलैःप्रलिप्तंमृत्पूरितंदुग्धजलैर्निषिञ्चेत् १७
उन्निद्रताकल्परसगन्धताच प्रवालहानिःसपिपोलिकत्वं ॥
त्वग्भ्रंशतावारिकृतादजीर्णात्तरोर्भवेत्तच्चिकित्सनीयं १८
शर्करातिलगोक्षीरवारिसेकात्तथातरोः ॥

पुनर्विरुवाएकफेराफलीफुलीसक्यापछी फेरीतेसैफलन फुलनछोडछ ते सलाइखारानुनखोत्मिलायी कुणपजलहालीदिनालेनफलीरहदैन १५

पानिनहालनालेर पानिधेरैहालनाले विरुवामाफरकभयाकोतजवीज गरी सोफरकभयामा ७ दिनसम्म टहक्यायाको घ्यु, वायुविडङ्गदुधमि लायी तेसलेसेचनगर्नु ॥ १६ ॥

अथवा तेस्तोविकारभयाका विरुवाकोजराउधारी मूलजरामाकाटोघा उगरी बिग्रयाकोरसकननिकाली तेसघाउमा मह घ्यु,वायुविडङ्ग तिल को लेपले लेपनगरी माटालेपुरीदिनु ताहाँपछि दुधरजलमिलायी ते सलेसेचनगर्नु ॥ १७ ॥

विरुवालाइजलअजीर्णभयामा कस्तोहुन्छभन्या निद्रानपन्याका प्राप्ति दस्तो माछाजस्तागन्धआउन्या पातझरन्या कमिला धेरैलागन्या बोक्रा नोक्सानहुन्या यस्तोहुन्छ तेस्तोभयामा जलधेरैभयामा बतायियाको औषधीकनगर्नु ॥ १८ ॥

सक्कर तिल गाइकोदुध जलमिलायी तेसलेसेचनगर्नालेर दूनैवस्तुकोले पले लेपनगर्नाले फेरीदूनैवस्तुकोधूपदिनाले विरुवालाइ हुनोहुनाले सुकनलाग्याको रोगजोछसो शान्तहुन्छ ॥ १९ ॥

षोष : शाम्यति प्टत्त्वल्लेपधूपोपचारत : ॥ १९ ॥
प्रियङ्गुवटककोल बेतसार्जुनवल्कलैः ॥
चोरसक्तै र्विलिप्तानां स्रावः शाम्यति शाखिनाम् ॥ २० ॥

अथ चित्रीकरणम्

इत्यायुर्वेदफलं मनोहरं शास्त्रत : सिद्धम् ॥
नानाविधानचित्रं चित्रीकरणं प्रवक्ष्यामि ॥ १ ॥
सुरभिसुमनोलब्धामोदां निधाय चमृत्तिकां
वटखदिरयो : क्वाथाम्भोभि : सुगन्धिभिरञ्चयात् ॥
मलयजरजोलिप्ता ल्लेपाद् घृतस्य च भूरुहां
व्रजति कुसुमं निर्गन्धानामतो बसुगन्धिताम् ॥ २ ॥
यवतिलानिशा:पलाशे उपचितमूलात द्रुम्वं सिक्तोच ॥
श्वबदनलोपनमबकृत् कापी सीतूलकं सूते ॥ ३ ॥

प्रियङ्गुफल वरकोबोक्रा कुभिरुडो बेतकोबोक्रा खरीकोबोक्रा दुधमिला यी सोलेपलेफुल्याकाठाउमालेपनगर्नालेबिरुवाहरुका अङ्गमाफुटीचोप् चुहुन्याभयाको शान्तहुन्छ ॥ २० ॥

अब विरुवाहरुचित्रविचित्र गराउन्यातर्कीपबतायिन्छ ॥ ॥
बिरुवाहरुका आयुर्वेदशास्त्रकोफलभयाको चित्तकन आनन्द गराउन्या शास्त्रबाटसिद्धभयाको हरएकतरहका हिकमत्लेविचित्र भयाको चित्री गरिहुन्यातरिक ॥ १ ॥

सुगन्धिजातका फूलकोसुगन्धउतारी बनायाकोमाटोफेदमाहाली सुगन्धिवस्तुमिलायी वर र खयेरका बोका पकायीबनायाकाजलले सेचन गरी अङ्गमा श्रीखण्डलेध्यूले लेपनगर्नाले सुगन्धनहुन्याजातका बिरुवाकाफुलपनि बहुतसुगन्धिहुन्छन् ॥ २ ॥

जौ तिल हलेदो पलासकोफुलमिलायी गरामाहाली इनैबस्तुमिलायी

शाल्मलीत्वङ्मञ्जनेली त्रिफलाकुष्टसीधुभिः ॥
सकलेपोपचारेण शुकपर्णनिभंभवेत् ॥ ४ ॥
मञ्जिष्ठायवतिलपीतसारसारै
र्जीवन्तीदलसहितैः शिलाग्रजैश्च ॥
गोऽजाविद्गुरपयः स्रुतैर्विलिप्ता
त्कार्पासात्प्रभवतितूलकंसनीलम् ॥ ५ ॥
संपक्वेक्षुरसविदारीकन्दविलिप्तमूलभागस्य ॥
सिक्तस्येक्षुरसेनचतरोरकालेभवतिकुसुमम् ॥ ६ ॥
तिलखलविडङ्गगोमयविलोडितेक्षुरससेवितस्यतरोः ॥
फलकुसुममकालभवं मनोहरंफलतिलोकस्य ॥ ७ ॥
मधुयष्टिसिताकुष्टमधुपुष्पविनिर्मितैः ॥

वनायाक्राजललेसेचनगर्नाले कपासजोछसो वल्दाअग्निजस्तोवर्णभया
को फुलकनवराबरफुल्छ ॥ २ ॥

सिमल्कोछाला बेसार नीलवरी त्रिफला कूठ मदिरा एतियोकएकठाग
रिबनायाकोपानि कपासकोबोटमाहालनु तेहिऔषधीलेलेपन्पनिगर्नु
शुगाकोपोषजस्तैहरियोबर्णभयाको कपासकनफल्दछ ॥ ४ ॥

मजिटो जौ तिल साजको खोटो जैन्यालुकापात मनःशिला गाइको
अथवा भेड़ीकोदुध मिलायोतेसले सर्वाङ्गमालेपनगरीदिनाले [illegible]
सकाबिरुवाबाट अकाशजस्तोनीलो कपासफुल्छ ॥ ५ ॥

पाक्याकाउखुकोरस बिदारीकन्दकोलेप जरामा लेपनगर्नाले तेसबिरु
वामा कुयाममानि फलफुलछ्न् ॥ ६ ॥

तिलकोपिनावायुविड़ङ्गगोबर मिलायाकोउखुकारसको सेवनगराउना
लेतेसमाकुयाममापनि लोककोमनहरणगर्न्या फलफुलकनदिन्छ ॥ ७ ॥

जेठीमधु चीनि कुठ मउवाकोफुल् यतिबस्तुकालहुबनायी सो[illegible]ले ज

मांदकैस्सादितैमूलैनिरस्थिस्यात्फलंतरोः ॥ ८ ॥
मधुककुसुमगुञ्जाशर्कराढुम्बराज्यं
समधुनिहितमन्तः काण्डसुक्लोर्यवध्वा ॥
उपरिचपरिलिप्तंवत्सविड्भिस्तरूणां
जनयतिफलमेतत्स्वादुसैन्यादनस्थि ॥ ९ ॥
तत्कालनिहतस्याथच्छागस्यस्कन्धदर्शया ॥
बद्धायांष्टम्याखायां फलपाकोनजायते ॥ १० ॥
करिमदस्थितवलीमुखनग्वरैर्मूलेषुकीलितस्यतरोः ॥
सम्वत्सरेणयावत्फलितस्यफलानिपच्यन्ते ॥ ११ ॥
वध्वाचर्मतृणाभ्यां विडङ्गमधुदुग्धलिप्तमुल्लिख्य ॥

राखनभरीदिनाले तेसबिरवाकाफलजोछन्सो हाडनभयाकाङ्छन् ८
मङ्गवाकोफल रातिगेड़ी चीनि ड्म्बीकाफल् घ्युमहयतिस्सएकठ्ठागरी
लेपवनायीसोलेपले फलऊन्यानातकाबिरवाको कोहिएउटाहाँगाकन्के
हीचाती सोच्यात्याकाठाउमालेपनगरी हागोनिलायीवाच्छी तेसमाखी
वाखाकोगोवरले लेपनगरी बराबरजलले सेचनगर्नाले सोहागोजोक
सो हाडनभयाका बङ्गत्मीठाफलकनपैदागर्छ ॥ ८ ॥
फल्याकाबिरवाका कोहिएकहाँगामा उत्तिनैबेरीमान्याकाबोकाका काँ
धकोछालाले बाधीदिन् तेसहाँगामाफलपाकतैनन् ॥ १० ॥
फल्याकाकोहि बिरवाकाजरामा हातीकोमदचख्याका वानरकानङ्रा
हरुकनगाडीदिनाले सोबिरवामाफल्याकाफलजोछंसो १ वर्षमापाकर्छ ११
फलपाक्याका बिरवाको कोहिएकहाँगामा अन्नानसङ्ग बोक्राघुकीतेस
ठाउमा वायुविडङ्ग मह दुधकोलेपले लेपनगरी छाला अथवा तृणले
बाधीतेसमा दुधरपानिमिलायी वरोबरसेचनगर्नाले तेसहाँगामाधेरै

काःखंडपञ्चोम्बुसिक्ताःखिरसपिवक्कं फलंधत्ते ॥ १२ ॥
मोनकोलवसामांस दुग्धसेकेनधूपनात् ॥
सर्वबोजानिसाम्नूयं सुत्तिष्ठन्तिफलन्तिच ॥ १३ ॥
अङ्कोलतैलभूकर स्निग्धमारवसाविभावितंबोजम् ॥
सद्योरोहतिचिवं भूमौकरकाम्भंसासिक्तम् ॥ १४ ॥
बोजमाम्रादिद्रक्षाणां मांसमीनकृता म्बुभिः ॥
अङ्कोलतैलदुग्धाक्तं निःक्षिप्तंद्रुतोभवेत् ॥ १५ ॥
भस्मान्यामेलितंशुष्कं शुष्कमुद्भिद्यतेसहा ॥
फलैनानाविधलोकस्य कृतकौतुकसम्भ्रमा ॥ १६ ॥
एकविंशतिवारन्तु कुक्कुटस्यासृजोक्षितम् ॥
ततस्ताद्दाडिमोबोजं वर्द्धतेफलतिध्रुवम् ॥ १७ ॥

कालसम्म फलअड़छन् ॥ १२ ॥

माछाकोरबनेलको बोसोरमासुकोधूपदी रोपी दुधलेसेचनगर्नाले सबै जातकाबीजजोछन्सो आश्चर्यसङ्गचाडोउम्रन्छन् तेस्तैचाड़ोफलछन् १३

अङ्कोलकोतेल बनेलकोर बोम्रको बोसामा भिजायी जमीनमा रोपी असिनापगल्याकापानिले सेचनगर्नाले कौनैजातकोबीजपनि तत्कालमा उम्रन्छ ॥ १४ ॥

आंप इत्यादिजातकाबीजकन मासुरमाछापकायाकोपानि अङ्कोलको तेल दुधमाभिजायीरोपनाले कलङ्कारीउम्रन्छ ॥ १५ ॥

रोपन्धौचोकमालेपीचाको औषधीले बारम्बारभिजायी बारम्बारघरानोमालटपछाउदै सुकाउदै गरीरोपनालेध्युकुमारीउम्रन्छ फलअन्या आफनाजातकोफलनाले सबैलाइ आश्चर्यगराउछ ॥ १६ ॥

कुखराकारगतले २१ फरा भिजाउदैसुकाउदैगरी रोप्याको दाडिमको बीजजोछसो चाडैउम्रीफलछ ॥ १७ ॥

मत्स्यकोलवसामांसचर्मकक्वोदभावितम् ॥
यस्यकस्यापिवाबीजाद् द्रुतंपुष्पफलंभवेत् ॥ १८ ॥
स्कन्धतः समन्ततः शूकराखिभिर्दृढम् ॥
कीलितोनसंशयं नाशमेत्यनोकहः ॥ १९ ॥
कुलत्थक्वाथतोप्सेन तरुः पुष्पफलंत्यजेत् ॥
किंशुकार्जुनकोद्दलवृक्षाम्बूचूर्णेनवा ॥ २० ॥
नानावर्णघटितं कन्दंकुमुदस्यसूचसंघटितम् ॥
घृतमधुविलिप्तसुप्तं सूतेकुसुमंतथावर्णम् ॥ २१ ॥
माहिषकरीषसूचैर्मर्दितंविशुष्कंदिनानिसप्त ॥
कुसुदफलबीजमुप्तं जनयतिकरवीरविटपंतत् ॥ २२ ॥
कूष्माण्डदृन्ताकपटोलकादिबीजंवसाभावितमुप्तसिक्तम् ॥

माछाकोरवनेलको मासुबोसो चनाकोपिठोमिलायी तेस्ताभिन्नायी रो
पनाले कोनैजातकोबीजवाटपनि चाडैफलफलछन् ॥ १८ ॥
कोनैजातकोरुखकापनि फेदवेषीहाँगा फाव्याकाठाउसम्म वलियोयरी
ठाउठाउमा सुगुरकाहाडगाडीदिनाले त्योरुखनवश्यमर्छ ॥ १९ ॥
गहतपकायाको कोलहालनालेर पलास घरीकोवोकार कुभिंडाकोफल
पानिमानून्सोत्हालीपकायाकारवलेपनि रुखकाफलफलभरीजाछन् २०
कुमुदजातको कमलकोगानूकन गौतमाभिनायी कोहिएकरङ्गको रङ्गा
यीघ्युर महले लेपनगरी रोपनाले त्योरङ्गरीरङ्गायाको छ उसै
रङ्गकोफुलफुल्छ ॥ २१ ॥
भैंसीकागोवरर मूतमा ७ दिनसम्मभिजायी सुकायी कुमुदजातिकाफ
लकाबीजकनरोपनाले करवीरकोविरुवाउम्रन्छ ॥ २२ ॥
कुभिंडोभंटा परवर इत्यादिजीत्ताबीजकन बोसामाभिजायी साफग
रीबनायाकाजमीनमा रोपनालेछिनभयाका ठुलाफलकन सबैमीख

विशोषितायांभुविसर्वकालं
फलान्यनस्रोनिमहत्यतियंत्ते ॥ २३ ॥
[illegible]तीकवोजं घृतमाक्षिकार्कविशोषितंगोमयचूर्णमध्ये ॥
[illegible] कूष्माण्डफलस्यदत्तंपक्वाद्भ्रहोतंफलितंद्रुतत्मात्॥२४
मन्दार [illegible] मध्येयाकौष्माण्डीनिर्गतालता ॥
सङ्कोमयधृतेतस्मिन्‌सिक्तेफलतिसासका ॥ २५ ॥
शूकरास्थिवसाभिक्त अङ्कोलतैलभावितम्‌ ॥
एरण्डवीजं कारल्लोफलंसूते ऽतिकौतुकम्‌ ॥ २६ ॥
खरतुरगविपिनविष्ठित तापितयाशलाकयामूले ॥
तिर्यग्विद्धाकदली फलतिफलं करिकराकारम्‌ ॥ २७ ॥
कोलमोशमेदोभ्यां अङ्कोलक्वथितेनच ॥
ममाधारणगर्भ ॥ २२ ॥

करचिंडाकोवीजकन घ्युमह माककोपञ्चाङ्कालेपले लेपनगरीसुकायी फल्याकाहरिया कुभिण्डामापूालपारी सोपूालमागोवरघसी तेस्लाखो वीजकन रायीदिनु त्योकुभिण्डोपाक्यापछि चिरी भित्रहालीराख्याको वीजकननिकाली सोवीज रोपनाले तेसबाट बडतठुलाफल फलछन्।२४।
कुभिण्डाकावीजकन फलेदाकाषमापूालपारी सोपूालमागोवरमाटो भरी तेस्लारोपनु सोकुभिण्डो उस्रीफलदा फलेदैफलछ ॥ २५ ॥
सुगुरकाहाड़कोधुलोर बोसोमिलायीतेसले सेचनगरी अङ्कोलकातेल माभिजायीरोप्याको अरीणकोवीजजोछसो करेलाकनफलछ ॥ २६ ॥
गदाहा अथवा घोड़ाकाविष्ठामागाडी खब्पोलियाको फलामक्रोसुदूरो गानामागाड़ीदिनाले केराजोछसो हातीकासुढ़नखाफलकनफलछ२७
बनेलकोरगत गिदी अङ्कोलकोक्वाथमिलायी सेचनगर्नाले केराजोछ

सिक्ता कदलीस्रुते दाडिमीफलमुत्तमम् ॥ २८ ॥
नरमांसवसारक्त दन्तिदन्तविचूर्णितैः ॥
मिश्रितेनाम्भसा सिक्तारस्याचूतफलाभवेत् ॥ २९ ॥
अङ्कोलकथितं खिन्नं नृमांसंछागदुग्धयुक् ॥
पिण्याकसहितंमूलेसहकारस्यनिक्षिपेत् ॥ ३० ॥
द्राक्षावल्लीसमाकारः सहकारः सदाफलः ॥
जायते निश्चितंधत्तेसर्वेषामद्भुतंपुनः ॥ ३१ ॥
घृतकूर्मास्थिमध्येवङ्गभावितमाम्रजंबीजम् ॥
रूढंसिक्तं दुग्धैः फलतिफलं सर्वकालेषु ॥ ३२ ॥
दारिप्रयवयष्टीमधु गुडदुग्धविलेपितेनचविलिप्य ॥
श्चथचजलदुग्धसिक्तः सदातरुर्भवतिमधुरफलः ॥ ३३ ॥
बीजंनरपलाङ्कोलतैलयोगविभावितम् ॥

सो अनारकनफलछ ॥ २८ ॥

मानिसको मासुबोसोरगत हातिदातकोधुलो मिलायाकानलले बेचन गर्नाले केराजोछसो आँपकनफलछ ॥ २९ ॥

आँपकाबिरुवाका जरामा अङ्कोलकोक्वाथ मानिसकोमासु वाख्रिकोदुधपिनामिलायीहालीदिनु त्योआँपकोबिरुवाजोछसो दाषकाभैलछरा भयाको सधैफलन्याऊछ सबैलाइ तमासागराउछ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

खरायाकोर कछुवाकोरगतमासुछि सुकायीरोपनाले आँपकोबीजनो छसो उन्नी सधैफलन्याऊछ ॥ ३२ ॥

वायुबिडङ्ग जौ ज्येठीमधु गुड दुध इनकोलेपबनायी कोहिएकहाँगामा अन्नाजसङ्ग घूकीतिसठाउमा सोलेपले लेपनगरी तेसहाँगामा दुधलेबे चनगर्नाले सधैफलन्याऊछ ॥ ३२ ॥

कोहिजातकाबीजकन मानिसकोमासु हालीबनायाका अङ्कोलकोतेल

उद्भूतस्तदापूर्णमम्भः सिक्तं करेच्चयात् ॥ ३४ ॥
अङ्कोलतैलभावित मुषितं गोघ्रातकुसुदकन्दमलम् ॥
करकाम्भसोऽिक्ततभूतेः कलशेकुसुमं समुद्भवति ॥ ३५ ॥
मेरेकोलास्थिवारोपैस्तुदग्धेगर्त्ते विशोधिते ॥
ध्रुवं वालुकापूर्णमूलकं गर्त्तवद्भवेत् ॥ ३६ ॥
इष्टकाचितेमन्ता तुरुषनिखाते ऽवटेतरुर्नीतः ॥
वासनएवहियते फलकुसुमं वैकालसमम् ॥ ३७ ॥
इतिश्री सच्छाङ्गधरकविविरचितउपवनविनोदः ॥ ॥

मामिजायी इतकेरामामाटोराषी सोबीजकनरोपी जललेषेचनगर्नाले उत्तिनैषेरिउलछ ॥ ३४ ॥

अङ्कोलकोतेलमा भिजायी एकरातगोवरमाराषी अमिनापगल्याको पानिमाभिजायाको माटोहालीगल्लामा कुमुदजातिको गानूरोपनाले दुरुलभैकनफुलछ ॥ ३५ ॥

षाड़लषनी सोषाडलमा गाइ वनेलका हाडर गोवर हाली तेसनाम्रा गोसल्लायी पोलीन्क्यापछिसोषाड़ल् साफगरिवालुवोहाली तेस्माउ ल्याहिसावसङ्ग माटोराषी मुलाकोबीज रोपनाले सोषाडलुभरको मुलाउछ ॥ ३६ ॥

एकपुरुषागहिरोचौडाषाडल्खनी तेस्माचारैतिरइटलेचिन्ही सोषाड ल्याबीचमा विववालगाउनाले सधैसानुरहीकन फलफुलदिन्याउछ ।३७।
इत्युपवनविनोद पर्वतीयभाषा ॥ ॥ शुभम्

श्रीरस्तु